

การพัฒนาช่องทางการประชาสัมพันธ์ชุมชนท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์บนฐานทุนทาง
วัฒนธรรมโดยใช้ชุมชนเป็นฐานในการจัดการของชุมชนไทยพวน ตำบลหินปัก
อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี

Development of Public Relations Channels for the Creative Tourism
Community based on Cultural Capital Using the Community as a Basis for
Management of the Thai Phuan Community, Hin Pak Subdistrict,
Ban Mi District, Lopburi Province

สาวิตรี จูเจีย¹

Sawitree Jujia

Received: June 20, 2023

Revised: July 27, 2023

Accepted: August 03, 2023

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาข้อมูลพื้นฐานการพัฒนาประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ 2) พัฒนาช่องทางการประชาสัมพันธ์ชุมชนท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ และ 3) ศึกษาความพึงพอใจต่อการใช้ช่องทางประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์บนฐานทุนทางวัฒนธรรมโดยใช้ชุมชนเป็นฐานในการจัดการของชุมชนไทยพวน ใช้การวิจัยแบบผสมวิธี ผู้ให้ข้อมูลหลัก ได้แก่ กลุ่มผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 4 คน ตัวแทนชุมชน จำนวน 6 คน และกลุ่มตัวแทนผู้ใช้สื่อ จำนวน 6 คน เครื่องมือวิจัยได้แก่ การสังเกต การสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่มในการเก็บรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูลคุณภาพใช้เทคนิควิเคราะห์เชิงเนื้อหา ข้อมูลที่ได้จากเอกสาร และการสร้างข้อสรุปข้อมูลที่ได้จากภาคสนาม ผลการวิจัย พบว่า 1) ข้อมูลพื้นฐานการพัฒนาช่องทางประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ชุมชนมีความต้องการสื่อประชาสัมพันธ์ในรูปแบบของ

¹ มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี; Thepsatri Rajabhat University

Corresponding author, e-mail: sawitree.j@lawasri.tru.ac.th

เว็บไซต์ที่สามารถให้ข้อมูลและรายละเอียดชุมชนได้อย่างครบถ้วน สามารถใช้รวบรวมและเผยแพร่องค์ความรู้ของชุมชนไทยพวนบ้านหินปักให้เป็นที่รู้จัก รูปแบบของเว็บไซต์ มีภาพ สื่อมัลติมีเดีย ประกอบข้อความ แสดงข้อมูลสำคัญประกอบด้วย ประวัติชุมชน วิถีชีวิต วัฒนธรรม ประเพณี อาหารการกิน ความเชื่อ ประเพณี ภูมิปัญญา และเป็นแหล่งเรียนรู้เกี่ยวกับผ้ามัดหมี่ของชุมชน 2) ผลการพัฒนาช่องทางการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ เป็นเว็บไซต์ที่ได้ออกแบบและนำเสนอหา ภาพเคลื่อนไหว รูปภาพที่เตรียมไว้มาจัดวาง เพื่อให้ผู้ใช้สามารถเลือกใช้งานได้ง่าย รายละเอียดชัดเจน และได้มีการแบ่งหน้าเว็บไซต์ออกเป็น หน้าแรก และหน้าเว็บเพจ ประกอบด้วย ประวัติศาสตร์ของชุมชน วิถีวัฒนธรรม สถานที่สำคัญ และภูมิปัญญาการทอผ้าของชาวหินปัก และ 3) ผลการประเมินความพึงพอใจ ผู้ใช้มีความพึงพอใจในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.38$, $S.D. = 0.59$)

คำสำคัญ: ช่องทางการประชาสัมพันธ์, ชุมชนท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์, ทูททางวัฒนธรรม, ชุมชนเป็นฐานในการจัดการ, ชุมชนไทยพวน

Abstract

The objectives of this research article were 1) to study basic information on the development of public relations for creative tourism; 2) to develop public relations channels for the creative tourism community; and 3) to study satisfaction with the use of public relations channels for creative tourism based on cultural capital using the community as a basis for managing the Thai Phuan community. This was a mixed methods research. The main informants included a group of 4 experts, 6 community representatives, and a group of 6 media user representatives. Research tools included observation, interviews, and focus groups to collect data. Qualitative data analysis used content analysis techniques. Information obtained from documents and creating summaries of data obtained from the field. The results of the research found that 1) in terms of basic information on the development of creative tourism public relations channels, the community needed public relations media in the form of a website that can provide complete community information and details that can be used to collect and disseminate the knowledge of the Thai

Puan community, Ban Hin Pak to be known. The format of the website had images and multimedia with text, displayed important information including community history, way of life, culture, traditions, food, beliefs, traditions, wisdom, and was a source of learning about the community's Mudmee cloth; 2) in the aspect of results of the development of creative tourism public relations channels, It was a website that has designed and brought content, animation, prepared pictures so that users can easily choose and use them with clear details. And the website has been divided into home page and web page that contained history of the community, cultural ways, important places, and weaving wisdom of the Hin Pak people; and 3) in terms of satisfaction assessment results, the users were overall satisfied at a high level (\bar{X} = 4.38, S.D. = 0.59).

Keywords: Public Relations Channels, Creative Tourism Community, Cultural Capital, Community as a Basis of Management, Thai Phuan Community

บทนำ

การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ถือเป็นกระบวนทัศน์ใหม่ที่ได้รับการส่งเสริมโดยองค์การการศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) ที่สนับสนุนการดำรงอยู่ของความหลากหลายทางวัฒนธรรม (UNESCO, 2006) เพราะการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ช่วยเปิดโอกาสให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม ให้ความสำคัญกับความผูกพันระหว่างนักท่องเที่ยวและผู้ที่เป็นเจ้าของบ้าน โดยเชื่อมั่นว่าการเข้ามาร่วมเรียนรู้ทำกิจกรรมอันมีคุณค่าของชุมชนผ่านการเชื่อมโยงของชุมชนที่พร้อมสำหรับการต้อนรับนักท่องเที่ยว จะช่วยให้เกิดการจดจำและความประทับใจอย่างลึกซึ้งถึง “จิตวิญญาณ” ของพื้นที่ของการท่องเที่ยวอย่างแท้จริง เป็นการต่อยอดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่เป็นการใช้ทุนทางประวัติศาสตร์ สังคม วัฒนธรรม และประเพณี โดยสนใจวิถีชีวิตของคนธรรมดามากกว่าวิถีชีวิตที่หรูหรา (บุญยสถษฐ์ อเนกสุข, 2564)

ชุมชนไทยพวนบ้านหินปักมีจิตสำนึกในความเป็นชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งวัฒนธรรมไทยพวนสูงมาก ดังสะท้อนออกมาเป็นคำขวัญของตำบลหินปักที่ว่า “วัฒนธรรมหินใหญ่ แรกถิ่นไทยพวน ครบถ้วนประเพณี ภาพสีล้ำค่า แดนผ้ามัดหมี่” ในส่วนของ *แรกถิ่นไทยพวน* นั้นหมายถึง กลุ่มชาวบ้านไทยพวนบ้านหินปักได้อพยพมาจากทุ่งไหหินเมืองเชียงขวางแดนเมืองพวน เมื่อราวปี พ.ศ. 2300 และได้เริ่มสร้างวัดอันถือเป็นศูนย์กลางของชุมชนขึ้นที่วัดหินปักใหญ่ เมื่อประมาณ ปี พ.ศ.

2306 ต่อมาได้มีการอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานเพิ่มมากขึ้นในบริเวณใกล้เคียง ก็ยังเรียกชื่อหมู่บ้านใหม่ว่า บ้านหินปัก แต่เพิ่มชื่อต่อท้ายตามทิศที่ตั้งและสภาพภูมิประเทศ *ครบถ้วนประเพณี* คือ การที่ชาวไทยพวนบ้านหินปักยังคงรักษาวัฒนธรรม/ประเพณีไว้อย่างครบถ้วนตามวัฒนธรรม/ประเพณีไทยพวน กล่าวคือ เดือนอ้ายบุญข้าวจี เดือนยี่บุญข้าวหลาม เดือนสามบุญกำฟ้า เดือนห้าบุญสงกรานต์ เดือนหกบุญหมู่บ้าน เดือนแปดบุญเข้าพรรษา เดือนเก้าบุญห่อ ข้าว เดือนสิบเอ็ดบุญตักบาตรเทโว และยังมีประเพณีสำคัญ คือ สู่ขวัญ กำฟ้า (เดือน 3 ขึ้น 3 ค่ำ) วันกตัญญูผู้สูงอายุ สารทไทยพวน (วันสิ้นเดือน 9) เสอกระจาด เป็นต้น *ภาพสลัควัว* จะเห็นได้จากภาพจิตรกรรมฝาผนังในอุโบสถวัดหินปักใหญ่ เป็นศิลปะสมัยรัชกาลที่ 6 เป็นภาพวาดเรื่องรามเกียรติ์ และ *แดนผ้ามัดหมี่* หมายถึง ภูมิปัญญาการทอผ้ามัดหมี่เป็นอัตลักษณ์สำคัญที่สามารถสร้างชื่อเสียงความภาคภูมิใจและรายได้ให้กับชุมชนไทยพวนหินปักอย่างยิ่ง

จากข้อมูลโดยสังเขปข้างต้น จะเห็นว่าชุมชนไทยพวน ตำบลหินปัก อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี มีฐานทุนทางวัฒนธรรมที่เป็นอัตลักษณ์ที่ชาวไทยพวนภาคภูมิใจร่วมกันและพยายามพลิกฟื้นวัฒนธรรมและพลังของชุมชนจนประสบผลสำเร็จได้ระดับหนึ่ง แต่ในส่วนของ การประชาสัมพันธ์ชุมชนไทยพวน ตำบลหินปัก อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี ในปัจจุบัน จะเห็นได้ว่ายังขาดการประชาสัมพันธ์ชุมชน แหล่งเรียนรู้ ภูมิปัญญา และสถานที่ท่องเที่ยวที่มีประสิทธิภาพ หลักการในการพัฒนาสื่อประชาสัมพันธ์ชุมชนไทยพวน ตำบลหินปัก อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี ผู้วิจัยได้ประยุกต์ใช้แนวคิด ชุมชนท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์บนฐานทุนทางวัฒนธรรมโดยใช้ชุมชนเป็นฐานในการจัดการ ซึ่งแนวคิดดังกล่าว เป็นการบริหารจัดการโดยชุมชน ให้สมาชิกของชุมชนมีสิทธิ์ในการจัดการดูแล รู้สึกถึงความเป็นเจ้าของ โดยชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมตั้งแต่การศึกษาข้อมูลพื้นฐาน การพัฒนาประชาสัมพันธ์ การพัฒนาช่องทางการประชาสัมพันธ์ และดำเนินการถ่ายทอดองค์ความรู้ให้กับสมาชิกในชุมชน ให้สามารถปรับปรุงและพัฒนาเว็บไซต์เพิ่มเติมได้อย่างยั่งยืน

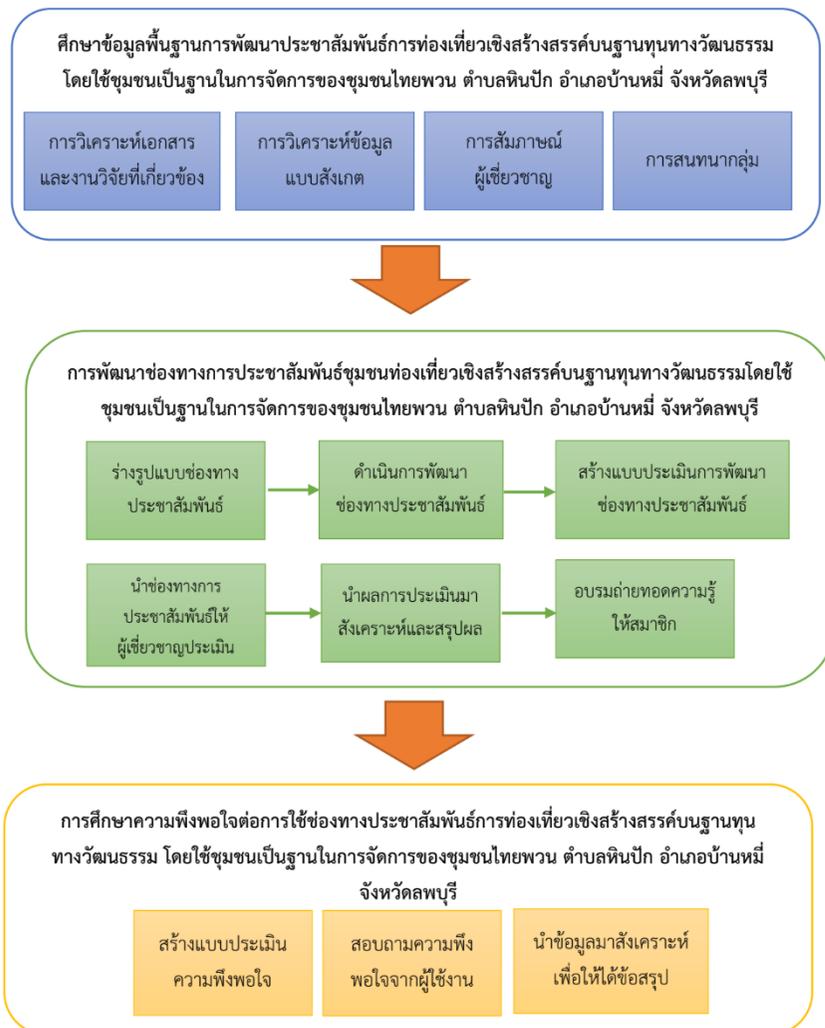
วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาข้อมูลพื้นฐานการพัฒนาประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์บนฐานทุนทางวัฒนธรรมโดยใช้ชุมชนเป็นฐานในการจัดการของชุมชนไทยพวน ตำบลหินปัก อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี
2. เพื่อการพัฒนาช่องทางการประชาสัมพันธ์ชุมชนท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์บนฐานทุนทางวัฒนธรรมโดยใช้ชุมชนเป็นฐานในการจัดการของชุมชนไทยพวน ตำบลหินปัก อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี

3. เพื่อศึกษาความพึงพอใจต่อการใช้ช่องทางประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์บนฐานทุนทางวัฒนธรรมโดยใช้ชุมชนเป็นฐานในการจัดการของชุมชนไทยพวน ตำบลหินปัก อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องการพัฒนาช่องทางประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์บนฐานทุนทางวัฒนธรรมโดยใช้ชุมชนเป็นฐานในการจัดการของชุมชนไทยพวน ตำบลหินปัก อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี ผู้วิจัยใช้รูปแบบการวิจัยแบบผสานวิธี โดยกำหนดวิธีดำเนินการวิจัยไว้ดังนี้

ภาพที่ 1 วิธีดำเนินการวิจัย

1. การศึกษาข้อมูลพื้นฐานการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์บนฐานทุนทางวัฒนธรรมโดยใช้ชุมชนเป็นฐานในการจัดการของชุมชนไทยพวน ตำบลหินปัก อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี มีขั้นตอนดังนี้

1.1 การวิเคราะห์เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ศึกษาข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัย และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และรีวิวลสื่อประชาสัมพันธ์ออนไลน์ การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์บนฐานทุนทางวัฒนธรรมชุมชน แนวคิดการท่องเที่ยวโดยชุมชน และไทยพวน จังหวัดลพบุรี โดยเก็บข้อมูลชั้นทุติยภูมิ (Secondary Data) เป็นข้อมูลที่ได้จากการนำกลุ่มข้อมูลที่ถูกรวบรวมไว้มาทำการศึกษา และวิเคราะห์ เพื่อนำมาประยุกต์ใช้ในงานวิจัย

1.2 การวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสังเกต แบบสังเกตการณ์เป็นเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยผู้วิจัยได้เฝ้าดูเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นอย่างเป็นระบบ เพื่อนำมาวิเคราะห์หาความสัมพันธ์ของสิ่งที่เกิดขึ้น (มนสิข สิริสมบูรณ์, 2563) ผู้วิจัยใช้แบบสังเกตการณ์ที่ไม่มีส่วนร่วมกับชุมชน โดยการจดบันทึก การถ่ายภาพ และสังเกตการณ์เพื่อหาตัวแปร หรือประเด็นสำคัญเส้นทางการเดินทางกิจกรรมวิถีชีวิตศิลปะวัฒนธรรม โดยรายละเอียด ในการจดบันทึก คือ สถานที่ กิจกรรม เวลา

1.3 การสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ แนวทางในการออกแบบข้อคำถามจะอยู่ในรูปแบบคำถามปลายเปิด ใน 4 ประเด็น ประกอบด้วย 1) ด้านวิถีการเกษตร 2) ด้านวิถีการท่องเที่ยว และ 3) ด้านวิถีชีวิตชุมชน และวัฒนธรรม 4) ความเป็นมาของชุมชน ศิลปะวัฒนธรรมวิถีชีวิตชุมชน ประเพณี พิธีกรรม สถานที่สำคัญของชุมชน โดยทำการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 4 คน ประกอบด้วย 1) ผู้เชี่ยวชาญด้านวัฒนธรรมภูมิปัญญาไทยพวน จำนวน 2 คน 2) ผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนาสื่อเพื่อการท่องเที่ยว จำนวน 1 คน และผู้เชี่ยวชาญด้านคติชน จำนวน 1 คน

1.4 การสนทนากลุ่ม (Focus Group) โดยดำเนินการสัมภาษณ์ เพื่อให้ได้บริบทชุมชนในเชิงลึก ตัวแทนชุมชนบ้านหินปักประกอบด้วย กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำชุมชน และตัวแทนคนในชุมชน ซึ่งข้อคำถามจะอยู่ในรูปแบบคำถามปลายเปิด (Open Ended Question) ภายใต้อะไรต่าง ๆ ดังนี้ 1) วิถีการเกษตร ความเป็นอยู่ของชุมชน อาชีพของชุมชนที่ต้องการนำเสนอ 2) วิถีการท่องเที่ยว เช่น สถานที่ท่องเที่ยวสำคัญ ที่ชุมชนอยากแนะนำ หรือ พานักท่องเที่ยวไปเข้าชม สถานที่ท่องเที่ยวโดดเด่น หรือแหล่งท่องเที่ยวสำคัญของหมู่บ้าน คือที่ใด 3) วิถีชีวิตชุมชน และวัฒนธรรม เช่น กิจกรรมประจำวัน ของแต่ละช่วงเวลา ประเพณี กิจกรรมสำคัญของชุมชนบ้านหินปักที่ต้องการนำเสนอมีอะไรบ้าง และ 4) รูปแบบช่องทางการประชาสัมพันธ์ชุมชนต้องการ และความพร้อมในการต่อยอด

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มที่ 1 กลุ่มผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 4 คน ที่ได้จากการคัดเลือกแบบเจาะจงประกอบด้วย

1) ผู้เชี่ยวชาญด้านวัฒนธรรม ภูมิปัญญาไทยพวน จำนวน 2 คน 2) ผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนาสื่อเพื่อการท่องเที่ยว จำนวน 1 คน และ 3) ผู้เชี่ยวชาญด้านคติชน จำนวน 1 คน

กลุ่มที่ 2 ตัวแทนชุมชน ผู้วิจัยใช้วิธีการสนทนากลุ่ม (Focus Group) จำนวน 6 คน ประกอบด้วย กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ปราชญ์ชุมชน และตัวแทนคนในชุมชน รวมถึงร่วมกันวาดแผนที่ชุมชน และได้สัมภาษณ์ความต้องการสื่อที่พัฒนาขึ้น ทั้งนี้ เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูล ที่เกิดจากชุมชน โดยแท้จริง

กลุ่มที่ 3 กลุ่มตัวแทนผู้ใช้สื่อ ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง จำนวน 6 คน เป็นเยาวชนในพื้นที่ ตำบลหินปัก อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ประกอบด้วย แบบสังเกตการณ์ภาคสนาม แบบสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญและแบบสนทนากลุ่ม จากกลุ่มตัวแทนชุมชนบ้านหินปัก

การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยทำการเก็บข้อมูลจาก เอกสาร ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยศึกษารอบแนวคิดการสร้างช่องทางประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์บนฐานทุนทางวัฒนธรรมโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน และแนวคิด CBT 3 ด้าน คือ 1) วิถีเกษตร 2) การท่องเที่ยว และ 3) วิถีชีวิตชุมชน และวัฒนธรรม จากนั้นจึงทำการลงพื้นที่เพื่อสังเกตการณ์ สัมภาษณ์ประเด็นสำคัญด้านสถานที่โดดเด่น วิถีชีวิต วัฒนธรรม ประเพณี กิจกรรมในชุมชน และทำการจดบันทึกสังเกตการณ์ ต่อมาผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์ กลุ่มผู้เชี่ยวชาญ โดยการออกแบบข้อคำถามจำเป็นคำถามประเภทปลายเปิด ประเด็นคำถามใน 4 ประเด็น ประกอบด้วย 1) วิถีเกษตร 2) การท่องเที่ยว และ 3) วิถีชีวิตชุมชน และวัฒนธรรม 4) ความเป็นมาของชุมชน ศิลปวัฒนธรรมวิถีชีวิตชุมชน ประเพณี พิธีกรรม สถานที่สำคัญของชุมชน และผู้วิจัยได้ลงพื้นที่เพื่อจัดสนทนากลุ่ม (Focus Group) ในพื้นที่ชุมชนไทยพวนบ้านหินปัก เพื่อทำการสนทนาแลกเปลี่ยนข้อคิดเห็นระหว่างกันกับกลุ่มตัวแทนชุมชน ในประเด็นคำถาม 4 ประเด็น คือ 1) วิถีเกษตร 2) การท่องเที่ยว และ 3) วิถีชีวิตชุมชน และวัฒนธรรม และ 4) ความต้องการของชุมชนเพื่อใช้ในการตัดสินใจเลือกช่องทางที่นำมาใช้ในการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์บนฐานทุนทางวัฒนธรรมโดยใช้ชุมชนเป็นฐานในการจัดการของชุมชนไทยพวน ตำบลหินปัก อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี

2. การพัฒนาช่องทางประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์บนฐานทุนทางวัฒนธรรมโดยใช้ชุมชนเป็นฐานในการจัดการของชุมชนไทยพวน ตำบลหินปัก อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี เป็นการออกแบบช่องทางประชาสัมพันธ์ที่ได้จากการวิเคราะห์ข้อมูล โดยสื่อ

ประชาสัมพันธ์ที่ได้จะเป็นความต้องการที่เกิดจากชุมชนโดยแท้จริง โดยมีขั้นตอนการดำเนินการ ดังนี้

2.1 ร่างรูปแบบช่องทางประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์บนฐานทุนทางวัฒนธรรมโดยใช้ชุมชนเป็นฐานในการจัดการของชุมชนไทยพวน ตำบลหินปัก อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้

1) วางแผน (Planning) ร่างรูปแบบเพื่อพัฒนาเว็บไซต์เพื่อการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว โดยได้ดำเนินการกำหนดของเขตเพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาเว็บไซต์ให้มีคุณภาพ สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน ทั้งในด้านเนื้อหา การออกแบบ ซอฟต์แวร์ที่ใช้ และดำเนินการวางแผนการเก็บข้อมูลรูปภาพและสื่อประกอบให้ตรงกับช่วงเวลาที่มีกิจกรรม

2) ออกแบบสารสนเทศ (Information Design) นำข้อมูลชุมชนที่ทำการวิเคราะห์แล้ว มาใช้ในการออกแบบและพัฒนาเว็บไซต์ รวมถึงสื่ออื่น ๆ ที่นำมาใช้ประกอบ ไม่ว่าจะเป็น สื่อ ภาพเคลื่อนไหว รูปภาพ และกราฟิกต่าง ๆ ให้สามารถ สื่อความหมายได้อย่างชัดเจน เข้าใจง่าย และนำเนื้อหาามาสร้างเป็น Site Map

2.2 ดำเนินการพัฒนาช่องทางประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์บนฐานทุนทางวัฒนธรรมโดยใช้ชุมชนเป็นฐานในการจัดการของชุมชนไทยพวน ตำบลหินปัก อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี

2.3 สร้างแบบประเมินการพัฒนาช่องทางประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์บนฐานทุนทางวัฒนธรรมโดยใช้ชุมชนเป็นฐานในการจัดการของชุมชนไทยพวน ตำบลหินปัก อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี สำหรับผู้เชี่ยวชาญ

2.4 นำช่องทางประชาสัมพันธ์ที่พัฒนาขึ้นไปให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 คน ตรวจสอบรูปแบบและประเมินคุณภาพช่องทางประชาสัมพันธ์

2.5 นำผลการประเมินมาสังเคราะห์และสรุปผล ดำเนินการปรับปรุงช่องทางประชาสัมพันธ์ตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ

2.6 อบรมถ่ายทอดความรู้ให้สมาชิก เกี่ยวกับการใช้งานพัฒนาช่องทางประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์บนฐานทุนทางวัฒนธรรมโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน เพื่อให้สมาชิกสามารถนำระบบที่พัฒนาขึ้นไปใช้ในการประชาสัมพันธ์เรื่องราว สถานที่สำคัญในชุมชน ประเพณี วัฒนธรรมของชาวไทยพวนให้เป็นที่รู้จัก

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบประเมินคุณภาพช่องทางประชาสัมพันธ์

การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยใช้การเก็บข้อมูลจากกลุ่มบุคคล ประกอบด้วย กลุ่มผู้เชี่ยวชาญ ตัวแทนชุมชน ผู้ใช้สื่อ โดยแบบประเมินคุณภาพ จะเป็นคำถามปลายปิด ใช้เลือกคำตอบเพียงข้อเดียว

3. การศึกษาความพึงพอใจต่อการใช้ช่องทางประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์บนฐานทุนทางวัฒนธรรมโดยใช้ชุมชนเป็นฐานในการจัดการของชุมชนไทยพวน ตำบลหินปัก อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี มีขั้นตอนดังนี้

3.1 สร้างแบบประเมินความพึงพอใจช่องทางประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์บนฐานทุนทางวัฒนธรรมโดยใช้ชุมชนเป็นฐานในการจัดการของชุมชนไทยพวน ตำบลหินปัก อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี

3.2 นำแบบประเมินที่ได้ไปสอบถามความพึงพอใจจากผู้ใช้สื่อ

3.3 นำข้อมูลที่ได้จากการประเมินมาสังเคราะห์เพื่อให้ได้ข้อสรุป และนำมาปรับปรุงให้มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง กลุ่มตัวอย่างประเมินสื่อ ได้มาโดยการสุ่มแบบบังเอิญจากนักท่องเที่ยวและบุคคลทั่วไปที่เดินทางมาในพื้นที่ชุมชนหินปัก จำนวน 30 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบประเมินความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวและบุคคลทั่วไปที่มีต่อช่องทางประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์บนฐานทุนทางวัฒนธรรมโดยใช้ชุมชนเป็นฐานในการจัดการของชุมชนไทยพวน ตำบลหินปัก อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี

การเก็บรวบรวมข้อมูล แบบประเมินความพึงพอใจ ประเมินกับกลุ่มตัวอย่างประเมินสื่อ ได้มาโดยการสุ่มแบบบังเอิญ จากนักท่องเที่ยวและบุคคลทั่วไปที่เดินทางมาในพื้นที่ชุมชนหินปัก

การวิเคราะห์ข้อมูล ในการวิเคราะห์ข้อมูล สามารถแบ่งได้เป็น 2 ระยะ

ระยะที่ 1 ขึ้นก่อนการผลิต (Pre-product) ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหาที่ได้จาก 1) การศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง 2) การสังเกต 3) การสัมภาษณ์ และ 4) การสนทนากลุ่ม เพื่อหาข้อสรุป ในการจัดทำข้อมูลพัฒนาช่องทางประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์บนฐานทุนทางวัฒนธรรมโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน

ระยะที่ 2 ขึ้นหลังการผลิต (Post-production) ผู้วิจัยใช้การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณโดยใช้สถิติพรรณนา ที่ได้จากข้อมูลแบบสอบถามที่กำหนดมาตราส่วนวัดข้อมูลแบบประมาณ 5 ระดับ (Likert Rating Scale)

สรุปผลการวิจัย

1. ข้อมูลพื้นฐานการพัฒนาประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์บนฐานทุนทางวัฒนธรรมโดยใช้ชุมชนเป็นฐานในการจัดการของชุมชนไทยพวน ตำบลหินปัก อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี สรุปได้ว่า ชุมชนมีความต้องการสื่อประชาสัมพันธ์ในรูปแบบของเว็บไซต์ที่สามารถให้ข้อมูลและรายละเอียดชุมชนได้อย่างครบถ้วน สามารถใช้รวบรวมและเผยแพร่องค์ความรู้ของชุมชนไทยพวนบ้านหินปักให้เป็นที่รู้จัก รูปแบบของเว็บไซต์ มีภาพ สื่อมัลติมีเดีย ประกอบข้อความ แสดงข้อมูลสำคัญประกอบด้วย ประวัติชุมชน วิถีชีวิต วัฒนธรรม ประเพณี อาหารการกิน ความเชื่อ ประเพณี ภูมิปัญญา และเป็นแหล่งเรียนรู้เกี่ยวกับผ้ามัดหมี่ของชุมชนหินปัก

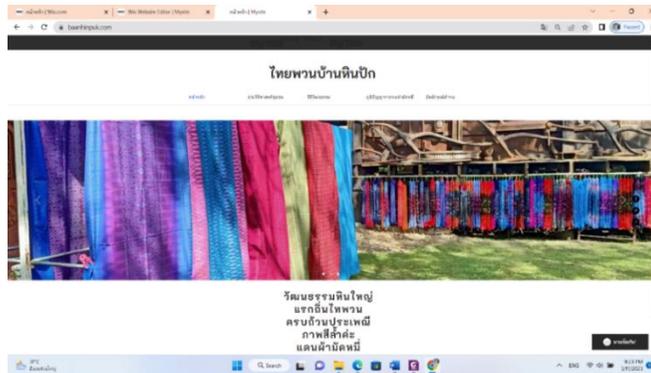
2. การพัฒนาช่องทางการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์บนฐานทุนทางวัฒนธรรมโดยใช้ชุมชน เป็นฐานในการจัดการของชุมชนไทยพวน ตำบลหินปัก อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี พบว่า หลังจากที่ได้ข้อสรุปรูปแบบช่องทางการประชาสัมพันธ์ที่ชุมชนต้องการแล้ว ผู้วิจัยจึงได้นำข้อมูลชุมชนมาทำการวิเคราะห์ เพื่อนำไปใช้ในการออกแบบและพัฒนาเว็บไซต์ โดยจัดทำเป็นโครงสร้างของเว็บไซต์ (Site Map) แสดงดังภาพที่ 2

ภาพที่ 2 โครงสร้างของเว็บไซต์

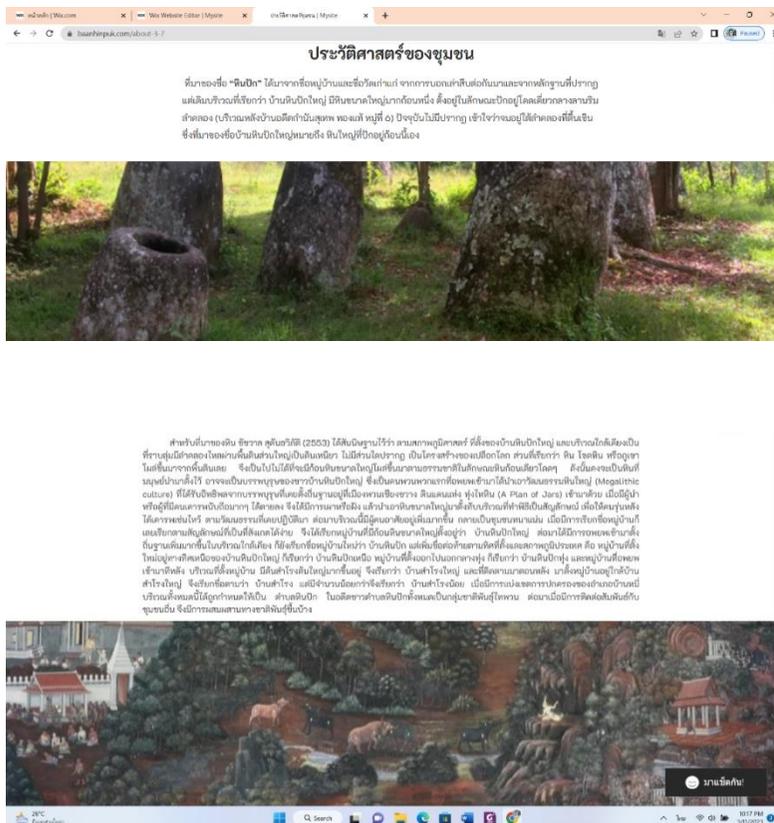
ในการออกแบบเว็บไซต์ ผู้วิจัยได้ดำเนินการกำหนดรายละเอียด การวางเนื้อหา ภาพ เคลื่อนไหว รูปภาพ รวมถึงการเลือกใช้สีที่เหมาะสมกับเว็บไซต์ โดยมีการจัดวางเลย์เอาต์และตำแหน่งต่าง ๆ ให้ดูสวยงามน่าสนใจ อ่านได้ง่าย มีรายละเอียดชัดเจน ซึ่งมีการแบ่งหน้าเว็บเพจไว้ดังนี้

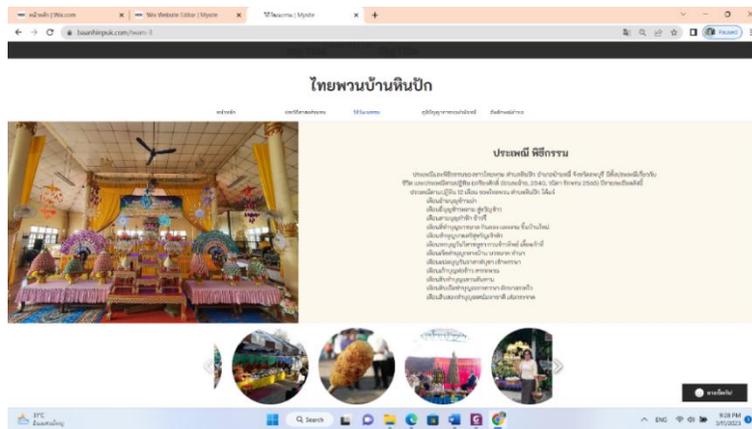
1) หน้าแรก (Homepage) ประกอบด้วยภาพสไลด์วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชน และ คำขวัญของชุมชนบ้านหินปัก

ภาพที่ 3 หน้าแรก (Home Page)

2) หน้าเว็บเพจ (Web page) ประกอบด้วย หน้าของประวัติศาสตร์ของชุมชน หน้าวิถีวัฒนธรรมประกอบด้วยหัวข้อย่อย สถานที่สำคัญ และภูมิปัญญา การทอผ้าของชาวหินปัก

ภาพที่ 4 ตัวอย่างหน้าเว็บเพจ

3. ผลการประเมินความพึงพอใจต่อการใช้อช่องทางประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์บนฐานทุนทางวัฒนธรรมโดยใช้ชุมชนเป็นฐานในการจัดการของชุมชนไทยพวน ตำบลหินปัก อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี พบว่า ผู้ใช้มีความพึงพอใจในภาพรวมโดยเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน ทั้งด้านเนื้อหา ด้านการออกแบบ และด้านการนำเสนอ โดยเฉลี่ยทุกด้านอยู่ในระดับมาก แสดงรายละเอียดตามตารางดังนี้

ตารางที่ 1 ผลการประเมินความพึงพอใจต่อการใช้อเว็บไซต์เพื่อการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวชุมชนไทยพวน ตำบลหินปัก อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี

	หัวข้อประเมิน	\bar{X}	S.D.	ระดับความพึงพอใจ
ด้านเนื้อหา				
1)	ความเหมาะสมของเนื้อหาและภาพประกอบ	4.47	0.51	มาก
2)	ความเหมาะสมของการนำเสนอ	4.67	0.43	มากที่สุด
3)	ปริมาณเนื้อหาในแต่ละหน้า	4.57	0.50	มากที่สุด
4)	การจัดเนื้อหาและหัวข้อ	4.40	0.56	มาก
5)	ความสมบูรณ์ครบถ้วนของเนื้อหา	4.37	0.56	มาก
	รวมด้านเนื้อหา	4.49	0.53	มาก
ด้านการออกแบบ				
1)	ความเหมาะสมในการเชื่อมโยงข้อมูล	4.50	0.51	มาก
2)	ความสมบูรณ์ของภาพและตัวอักษร	4.43	0.50	มาก
3)	การออกแบบมีความน่าสนใจ	4.23	0.68	มาก

หัวข้อประเมิน		\bar{X}	S.D.	ระดับความพึงพอใจ
4)	ปฏิสัมพันธ์ที่มีต่อผู้ใช้	4.20	0.55	มาก
5)	เข้าถึงข้อมูลได้ง่าย	4.43	0.57	มาก
รวมด้านการออกแบบ		4.36	0.57	มาก
การนำเสนอ				
1)	รูปแบบการนำเสนอ	4.40	0.62	มาก
2)	ความเหมาะสมของขนาดตัวอักษร ภาพ และสี	4.20	0.61	มาก
3)	สีพื้นหลังของเว็บไซต์	4.37	0.67	มาก
4)	ความเด่นชัดของหัวข้อหรือส่วนสำคัญ	4.03	0.67	มาก
5)	ความสมดุลของภาพและหน้าจอ	4.50	0.57	มาก
รวมด้านการนำเสนอ		4.30	0.64	มาก
ค่าเฉลี่ยรวม		4.38	0.59	มาก

จากตารางที่ 1 ผลการประเมินความพึงพอใจต่อการใช้เว็บไซต์เพื่อการประชาสัมพันธ์ การท่องเที่ยวชุมชนไทยพวน ตำบลหินปัก อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี พบว่า ผู้ใช้มีความพึงพอใจในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.38$, S.D. = 0.59) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า

ด้านเนื้อหา ในภาพรวมมีความพึงพอใจในระดับมาก ($\bar{X} = 4.49$, S.D. = 0.53) โดยความเหมาะสมของการนำเสนอ มีความพึงพอใจในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.67$, S.D. = 0.43) รองลงมา คือ ปริมาณเนื้อหาในแต่ละหน้า ($\bar{X} = 4.57$, S.D. = 0.50) และความเหมาะสมของเนื้อหา และภาพประกอบ ความพึงพอใจในระดับมาก ($\bar{X} = 4.47$, S.D. = 0.51)

ด้านการออกแบบ ในภาพรวมมีความพึงพอใจในระดับ มาก ($\bar{X} = 4.36$) โดยความเหมาะสมในการเชื่อมโยงข้อมูล มีความพึงพอใจในระดับมาก ($\bar{X} = 4.50$, S.D. = 0.57) รองลงมา คือ ความสมบูรณ์ของภาพและตัวอักษร และเข้าถึงข้อมูลได้ง่าย มีความพึงพอใจในระดับมาก ($\bar{X} = 4.43$, S.D. = 0.50) และการออกแบบมีความน่าสนใจ ความพึงพอใจในระดับมาก ($\bar{X} = 4.23$, S.D. = 0.68)

ด้านการนำเสนอ ในภาพรวมมีความพึงพอใจในระดับมาก ($\bar{X} = 4.30$, S.D. = 0.59) โดยความสมดุลของภาพและหน้าจอ มีความพึงพอใจในระดับมาก ($\bar{X} = 4.50$, S.D. = 0.57) รองลงมา คือ รูปแบบการนำเสนอ มีความพึงพอใจในระดับมาก ($\bar{X} = 4.40$, S.D. = 0.62) และสีพื้นหลังของเว็บไซต์ ความพึงพอใจในระดับมาก ($\bar{X} = 4.37$, S.D. = 0.67)

อภิปรายผลการวิจัย

1. ข้อมูลพื้นฐานการพัฒนาประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์บนฐานทุนทางวัฒนธรรมโดยใช้ชุมชนเป็นฐานในการจัดการของชุมชนไทยพวน ตำบลหินปัก อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี พบว่า จากการศึกษาข้อมูลจากเอกสาร ตำรา งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง การสัมภาษณ์กลุ่มผู้เชี่ยวชาญ และการสนทนากลุ่ม (Focus Group) ในพื้นที่ชุมชนไทยพวนบ้านหินปัก ได้ผลการศึกษา 4 ด้าน คือ 1) วิถีเกษตร 2) การท่องเที่ยว และ 3) วิถีชีวิตชุมชน และวัฒนธรรม 4) ความเป็นมาของชุมชน ศิลปวัฒนธรรมวิถีชีวิตชุมชน ประเพณี พิธีกรรม สถานที่สำคัญของชุมชน ซึ่งจะเห็นได้ว่า สอดคล้องกับ การท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community Based Tourism : CBT) กิจกรรมทางการท่องเที่ยวที่ชุมชนเป็นเจ้าของโดยชุมชนดำเนินการและบริหารงาน หรือการประสานงานในระดับชุมชน โดยชุมชนได้รับการสนับสนุนด้านชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชนอีกทั้งสนับสนุนความยั่งยืน และรักษาประเพณีวัฒนธรรมและทรัพยากรด้านประวัติศาสตร์ให้คงอยู่” ซึ่งมีความสอดคล้องกับ Harold, G. & Rosa, S. (2009) ที่ให้ความหมายของการท่องเที่ยวโดยชุมชนว่า เป็นการท่องเที่ยวที่ชุมชนเป็นเจ้าของและบริหารจัดการเอง โดยชุมชนจะเป็นผู้ได้รับประโยชน์ (องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน), 2558)

2. เว็บไซต์ที่พัฒนาขึ้น เป็นเครื่องมือที่ใช้ในการสื่อสารประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์บนฐานทุนทางวัฒนธรรมโดยใช้ชุมชนเป็นฐานในการจัดการของชุมชนไทยพวน ตำบลหินปัก อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี ผู้สนใจสามารถเข้าถึงข้อมูลได้ง่าย สะดวกในการศึกษาข้อมูล สอดคล้องกับณัฐชุกดา วิจิตรจามรี (2559) ที่กล่าวว่า สื่อสังคมมีความสำคัญ จนองค์กรมองข้ามไปไม่ได้ คือ เว็บไซต์สื่อสังคม เว็บไซต์เครือข่ายสังคมเป็นช่องทางที่ดีในการเผยแพร่ข่าวสารไป ยังกลุ่มผู้รับสารและผู้รับสารสามารถอ่าน และแบ่งปันข่าวสารที่ได้อ่านไปยังเพื่อน ๆ ได้ถ้าเห็นว่าข่าวสารนั้น มีประโยชน์หรือน่าสนใจ

3. ผู้ใช้มีความพึงพอใจในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ในด้านเนื้อหา ด้านการออกแบบ และด้านการนำเสนอ มีความพึงพอใจในระดับมาก แสดงว่าผู้ใช้สามารถใช้ประโยชน์จากรีเว็บไซต์ที่สร้างขึ้นซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของสุมนา บุชชก และคณะ (2363) ที่พัฒนาเว็บไซต์และสื่อมัลติมีเดียเพื่อเผยแพร่ข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชน อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่า นักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจต่อเว็บไซต์และสื่อมัลติมีเดียอยู่ในระดับมาก และงานวิจัยของนวรรตน์ วัฒนา และคณะ (2560) ที่พัฒนาเว็บไซต์ต้นแบบแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอาหารพื้นบ้านในจังหวัดนครราชสีมา พบว่า ผู้ใช้มีความพึงพอใจในระดับมาก

ที่สุด ในด้านภาพ ด้านเนื้อหา ด้านตัวอักษร ด้านเว็บไซต์และการออกแบบ และด้านประโยชน์จากเว็บไซต์

องค์ความรู้ใหม่

ได้ช่องทางการประชาสัมพันธ์ชุมชนท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์บนฐานทุนทางวัฒนธรรม โดยใช้ชุมชนเป็นฐานในการจัดการของชุมชนไทยพวน ตำบลหินปัก อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี ในรูปแบบของเว็บไซต์ ที่มีการนำเนื้อหา ภาพเคลื่อนไหว รูปภาพที่เตรียมไว้มาจัดวาง เพื่อให้ผู้ใช้สามารถเลือกใช้งานได้ง่าย รายละเอียดชัดเจน และได้มีการแบ่งหน้าเว็บไซต์ออกเป็นหน้าแรก และหน้าเว็บเพจ ประกอบด้วยประวัติศาสตร์ของชุมชน วิถีวัฒนธรรม สถานที่สำคัญ และภูมิปัญญาการทอผ้าของชาวหินปัก

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. หน่วยงานภาครัฐ ในจังหวัดลพบุรีที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการพัฒนาการท่องเที่ยว เช่น สำนักงานการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) ภาคกลาง เขต 7 สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดลพบุรี หรือองค์การบริหารส่วนตำบลในพื้นที่ ควรมีการกำหนดนโยบายในการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์บนฐานทุนทางวัฒนธรรม โดยใช้ชุมชนเป็นฐานในการจัดการของชุมชน อีกทั้งควรมีการเปิดช่องทางการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว โดยสนับสนุนให้ชุมชนสามารถนำสื่อหรือเว็บไซต์ประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวมาเผยแพร่ให้เป็นที่รู้จัก อีกทั้งยังเป็นการกระตุ้นให้นักท่องเที่ยวเกิดความสนใจในการเข้ามาเยี่ยมชมพื้นที่ของชุมชนมากขึ้น

2. หน่วยงานภาคเอกชนในพื้นที่จังหวัดลพบุรี เช่น สมาคมธุรกิจท่องเที่ยวจังหวัดลพบุรี หอการค้าจังหวัด ตลอดจนกลุ่มผู้ประกอบการด้านการท่องเที่ยวในพื้นที่จังหวัดลพบุรี ควรเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผน กำหนดนโยบายและพัฒนาช่องทางการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว ให้การสนับสนุนการดำเนินการของชุมชนเพื่อให้เกิดการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างรูปธรรม

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. ชุมชนไทยพวนบ้านหินปัก ควรมีการพัฒนาเว็บไซต์เพิ่มเติมให้มี 2 ภาษาเป็นอย่างน้อย เพื่อเป็นการเพิ่มกลุ่มเป้าหมายชาวต่างชาติ ให้เข้ามาเยี่ยมชมข้อมูลผ่านทางเว็บไซต์มากขึ้น

2. ชุมชนอื่น ๆ ควรนำแนวทางการพัฒนาช่องทางทางการประชาสัมพันธ์ชุมชนท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์บนฐานทุนทางวัฒนธรรม โดยใช้ชุมชนเป็นฐานในการจัดการของชุมชนไทยพวน ตำบลหินปัก อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี ไปใช้ในการประชาสัมพันธ์ข้อมูลชุมชนอื่น ๆ ต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- ณัฐชуда วิจิตรจามรี. (2559). *หลักการประชาสัมพันธ์*. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- นวรรตน์ วัฒนา และคณะ. (2560). การพัฒนาเว็บไซต์ต้นแบบแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอาหารพื้นบ้านในจังหวัดนราธิวาส. *วารสารวิชาการ เทคโนโลยี พลังงานและสิ่งแวดล้อม*, 4(1), 35-50.
- บุญยสถชฎ์ อเนกสุข. (2564). *การท่องเที่ยววัฒนธรรม “ยล เยี่ยม เยือน เหง้า : แนวคิดและทฤษฎีว่าด้วยการท่องเที่ยววัฒนธรรม*. พิษณุโลก : มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- มนสิข สิริสมบุรณ์. (2563). *ศาสตร์การวิจัย*. พระนครศรีอยุธยา : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สุนา บุชบก, ปวันนพัสตร์ ศรีทรงเมือง, อาณัติ รัตนธิรุกุล และวรรษษา พรหมศิลป์. (2562). *การพัฒนาเว็บไซต์และสื่อมัลติมีเดียเพื่อเผยแพร่ข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนอำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา*. (รายงานการวิจัย). นนทบุรี : มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิ.
- องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน). (2558). *การท่องเที่ยวโดยชุมชน*. กรุงเทพฯ : โคคุน แอนด์ โค.
- Harold, G. & Rosa, S. (2009). *Community-based tourism: a success?*. Germany : The German Development Agency.
- UNESCO. (2006). Education for all – Literacy for life EFA Global Monitoring Report 2006. [PDF document]. Retrieved from <http://www.uis.unesco.org/Library/Documents/gmr06-en.pdf>.